

tuihin, myös taloudellisesti arvotettuihin vaatimuksiin. Taiteen ihmiskäsitys on perustaltaan arvottava: vain muutamat harvat ihmiset yleensä ovat todellisia taiteilijoita. Tällä tavalla taide on erotettu ulos arjen elämästä vain niille, jotka tietävät ja osaavat. Tärkeintä on valmis tuotos, pahimmillaan ”tuote”. Yhteisöllisenä toimintana taide ei kuitenkaan ole tavoitteellista eikä tulosta arvioida rahassa tai kunniaissa. Tärkeintä on itse tekemisprosessi ja se, mitä tekijä tuntee ja ajattelee.

Cecilia von Brandenburg mietti taiteen ja arkisen työn suhdetta artikkelissa *Taide ja työhyvinvoinnin edistäminen – tehokkuusajattelua vai elämänlaadun parantamista?* Ainakin urheiluintoissa Suomessa taide on fyysiselle suorituskvyyllä alisteista samassa suhteessa kuin maakuntalehdessä on yhtä kulttuurisivua kohden kolme sivua urheilua. Artikkeliksi pysäyttää vallankumouksellisen ajatuksen äärelle – voisiko taiteilija olla samalla tavalla työntekijän hoitaja kuin fysioterapeutti, jonka hoitomaksuista saa Kelakorvausta? Yritykset kiinnittävät huomiota työntekijöidensä fyy-

siseen kelpoisuuteen, hankkivat askelmittareita ja julistavat vapaa-ajan kävelykilpailuja. Fyysisen kunnon ylläpitäminen on puolipakollista, mutta johtaisiko myös kognitiivisten kykyjen huomioon ottaminen työpaikoilla siihen, että työntekijöille jaettaisiin kulttuurikortteja, joihin heidän edellytettäisiin hankkivan taide-elämysleimoja?

Taide keskellä elämää -teoksen alussa huomio kiinnittyi kirjoittajien suureen lukumäärään ja monialaisuuteen. Tämä piirre on ollut haaste tekijöille, ja se paljastuu haasteeksi myös lukijalle. Artikkeleita on paljon, ja ne ovat tyyliltään erilaisia. Aivan jokaisen kohdalla merkitys kokonaisuuden kannalta ei välttämättä aukene. Tuloksena on uuvuttava hajanaisuus. Eräs merkittävä teemakin piilotelee aivan loppuhetkille: paljon ja kaikenlaista tekstiä on kahlattava, ennen kuin *Niina Nurminen* ja *Merja Isotalo* pääsevät tarkastelemaan taiteilijan roolia yhteiskunnassa. Heidän riviensä välistä voi löytää sen aiheellisen kysymyksen, miksi tämä yhteiskunta yleensä kouluttaa taiteilijoita, kun heille ei näytä löytyvän mitään asi-

allista käyttöä? Kun demokraattisessa yhteiskunnassa näyttelijäksi tai kuvataiteilijaksi haluaa ei voida pakottaa opiskelemaan putkimieheksi, yhteiskunta voisi reagoida taiteilijoiden väistämättömään olemassaoloon muutenkin kuin vain laatimalla lisää rajoituksia heidän olematomaan sosiaaliturvaansa. Nurminen mielestä taiteilija voi nykyäänä osallistua hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen menemällä mukaan arkeen, sinne missä ihmiset ovat. Taiteilijan ammattitaito on monella tapaa hyödynnettävissä. Tämä kuitenkin herättää tunteita ja ennakkoluuloja, joiden pohjana ovat vanhat käsitykset siitä, mikä on taiteilijan rooli ja mikä on taidetta. Teoksesta löytyvät myös taiteilijoiden itsensä tuntemat pelot siitä, että heitä käytetään väärin ja väärin tarkoituksiin. Taiteilijasta ei saisi tulla aivopesukonetta työelämän tarpeisiin tai sosiaalista systeemisopeuttajaa. Syväällä itseriittoisen Juutas Käkriäisen sydäneläessä muhii edelleen vahva pelko siitä, että hänestä tehdään väärällä tavalla aktiivinen – että toiset pääsevät häntä määrittämään.

Suhteet Venäjällä suomalaisin silmin

PIRJO PÖLLÄNEN

Suhteiden Venäjä – mistä siinä oikeastaan on kysymys, mitä se tarkoittaa, mihin sillä viitataan ja minne kaikkialle suhteiden merkitys nykyvenäläisessä yhteiskunnassa yltää? Nämä ovat kysymyksiä, joihin Suvi Salmenniemen ja

Anna Rotkirchin toimittama kirja pyrkii vastaamaan. Vastauksia annetaankin, ja ne ovat selkeitä. Suurin osa artikkeleista on kirjoitettu niin vakuuttavasti ja informaatiota siirtävästi, ettei lukija ensi lukemalta tule juuri vasta-

Suvi Salmenniemi &
Anna Rotkirch (toim.)
Suhteiden Venäjä
Helsinki: Gaudeamus,
2008
311 s.

argumentteja esittäneeksi.

Kirjan artikkeleiden keskeiset aihepiirit voi jakaa kolmeen teemaan: kansalaisjärjestötoiminta, liike-elämän kuvaukset, perhe ja asuminen. Venäläistä kansalaisjärjestötoimintaa ja toiminnan edellytyksiä kuvataan kirjassa useammassakin artikkelissa. Kansalaisjärjestötoiminta poikkeaa vastaavasta suomalaisesta erityisesti siinä suhteessa, että Venäjällä yhden järjestön keskeiset toimijat tuntevat toisensa yleensä entuudestaan. Eli venäläisiin kansalaisjärjestöihin ryhmittäydytään pikemminkin henkilökohtaisten perhe- ja ystävyys-suhteiden kuin ajettavien asioiden ja missioiden kautta. Venäläistä kansalaisjärjestötoimintaa kuvaa myös se, että tyyppillisesti kansalaisjärjestöt eivät pyri aktiivisesti rekrytoimaan uutta jäsenistöä, tai ainakaan tämä ei ole toiminnan keskeinen funktio.

Suhteet ja henkilökohtaiset verkostot ovat keskeisiä myös venäläisille yrityksille ja liike-toiminnalle. Henkilökohtaisten verkostojen kautta solmitaan kauppoja, niiden kautta rekrytoidaan uutta työvoimaa – sanalla sanoen henkilökohtaiset suhteet ovat koko venäläisen liike-toiminnan ydin. Markku Lonkila esittää lisäksi näkemyksen, että erityisen tärkeäksi sosiaalisten suhteiden merkitys nousee nimenomaan IT-alalla sen nopean kehityksen vuoksi. Tälläisellä nopeasti kehittyvällä alalla yhteistyökumppaneiden ja yrittäjien on oltava luotettavia, ja Venäjällä luottamus perustuu pitkälti sosiaaliin suhteisiin.

Asumista ja perhettä kuvataan kirjassa monesta eri näkökulmasta. Rosa Vihavainen ja Anna-Maria Salmi käsittelevät molemmat asumista naapuruston näkökulmasta. Vihavaisen

tarkastelun kohteena on naapuruston virallisempi ilmeneminen – asukasyhdistykset ja niiden ambivalentit sosiaaliset suhteet. Salmi puolestaan keskittyy naapuruston epävirallisempien sosiaalisten suhteiden tarkasteluun. Perhettä käsittelevissä artikkeleissa pitäydytään tutuissa ja turvallisissa perhetutkimuksen näkökulmissa. Niissä kuvailaan venäläisen perheen matriarkaalisuutta ja isän poissaoloa, mutta myös tuoreempaa näkökulmaa otetaan mukaan perhettä käsitteleviin artikkeleihin. Ulla Hakasen artikkeli valottaa homoseksuaalisuutta ja siitä käytyä historiallista keskustelua varsin monipuolisesti nykykirjallisuuteen perustuvan aineistonsa kautta. Tuore ja kiinnostava on myös Anna Rotkirchin artikkeli, jossa hän käy läpi uusvenäläisten kotiapulaisten arkea nyky-Venäjällä. Tämän artikkelin kohdalla on kuitenkin pakko kysyä, olisiko artikkelin tarkempi kontekstualisointi, se miten laajaa ilmiötä artikkeli todella kuvaa, ollut syytä tuoda esiin?

Vaikka kirjan artikkeleissa noudatetaan tiukkoja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kriteerejä, muutama kriittinen havainto on syytä kirjata. Jäin toisinaan miettimään joidenkin artikkelien aineistoja: Mistä ne kertoivat, ja kuinka yleisistä ilmiöistä oli lopulta kyse – olivatko artikkelien aihevalinnatkin sellaisia, että ne kiinnostavat meitä suomalaisia, koska ne ovat suomalaisen yhteiskunnan arjen rakenteita kuvaavia ilmiöitä? Kuinka hyvin kirjan ilmiöt kuvaavat venäläisen yhteiskunnan nykytodellisuutta ja arjen rakenteita ”tavallisen” ihmisen näkökulmasta katsottuna? Voihan olla, ettei täsmällinen venäläisen arjen kuvaaminen ole ollut kirjan tavoit-

teena, mutta senkin olisin olettanut tuodun selkeämmin esiin kirjan johdannossa.

Lisäksi näkökulmana usein on ikään kuin ajatus siitä, että yhteiskuntamalliltaan Suomi edustaa ihanteellista länttä, johon neuvostojärjestelmää ja Venäjää verrataan. Niinpä joidenkin artikkelien teoretisoinnit ja tulokset venäläisen yhteiskunnan toiminnasta tuntuivat varsin ulkokohtaisilta. Tällainen on esimerkiksi Meri Larivaaran esittämä näkemys lääkärin ammattin arvostuksesta. Sen mukaan lääkärin ammatti ei olisi ollut Neuvostoliitossa arvostettu, koska kansalaiset eivät juuri luottaneet julkiseen sektoriin, jota lääkärinkunta edusti. Lukijassa heräsi kysymys, voiko sellaista yhteiskuntaa, jossa lääkäreitä ei arvostettaisi, ylipäänsä olla olemassa? Voidaan myös esittää kysymys siitä, eikö suhteilla ole merkitystä yksilön arjen sujumiseen kaikissa yhteiskunnissa, siis myös lännessä ja Suomessa? Kriittisyyteni heräsi myös lukiessani Riitta Kososen artikkelia henkilösuhteiden merkityksestä venäläisessä liiketoiminnassa. Minulle jäi jokseenkin epäselväksi, mikä oikeastaan oli aineistosta esiinnohutta informaatiota. Entä mikä osa tekstistä perustui aikaisempaan tutkimukseen, ja mikä oli tutkijan omaa havainnointia ja tulkintaa aineistostaan?

Sisällöltään kirjan artikkelit kattavat kaikki inhimillisen elämän osa-alueet julkista sektoria lukuun ottamatta. Kirjassa kuvataan monipuolisesti henkilökohtaisten suhteiden merkitystä ihmisten yksityisen elämän alueella arkielämän rakenteiden ja niiden toimivuuden kannalta. Siinä käsitellään sitä, miten järjestelmä, josta neuvostoaikana käytettiin nimitystä *blat*, toimii ny-

kyvenäläisten arkielämän raken- teissa, kuten perheessä, naapu- rustossa ja kansalaisjärjestötoi- minnassa. Kirjan yhdessäkään artikkelissa ei kuitenkaan tuo- da esiin sitä, mikä on suhteiden merkitys julkisen vallan toimin- ta-areenoilla, miten suhteet vai- kuttavat kansallisessa tai kan- sainvälisessä politiikassa. Suhteiden merkitys näilläkin areenoilla lienee kuitenkin merkittävä? Vai voiko julkisen vallan esiin nos- tamattomuus johtua siitä, että blat-järjestelmässä on pohjim- miltaan kyse siitä, kuinka julki- sen vallan tuottamaa etua voi- daan suhteiden kautta siirtää yk- sitystisten ihmisten eduksi?

Kirjaan ovat kirjoittaneet suo- malaiset eturivin Venäjää ja ve- näläistä yhteiskuntaa tuntevat tutkijat. Osa kirjoittajista on it- sestään selviä alan asiantuntijoi- ta, kuten Anna Rotkirch ja Mar- ja Rytkönen perhetutkimuksen tietäjinä, Risto Alapuro arvioi- massa kansalaistoiminnan edel- lytyksiä nyky-Venäjällä, Mark-

ku Lonkila kuvaamassa liiketoi- minnan sosiaalisia verkostoja ja Suvi Salmenniemi kirjoittamas- sa kansalaisjärjestötoiminnasta Venäjällä. Näiden tunnettujen Venäjä-tutkijoiden ohella kir- ja tuo alan tutkimuksesta kiin- nostuneiden tietoon myös uusia nimiä, tulevaisuuden asiantun- tijoita, jotka omilla kiinnostuk- sen kohteillaan ja pelinavauksil- laan tuovat esiin ja avaavat niitä tutkimusalueita, joista lähivuosi- en Venäjä-tutkimuksessa tullaan keskustelemaan.

Oma lukijan positioni on fe- ministisestä näkökulmasta ra- ja- ja Venäjä-tutkimusta seura- van tutkijakoulutettavan näkö- kulma. Tutkimukseni kannalta merkittäviä ja tärkeitä näkökul- mia arkielämän rakenteisiin ny- ky-Venäjällä esiin nostivat eriy- tisesti Maija Jäppinen käsitel- lessään venäläisnaisten väkival- taisia lähisuhteita sekä Anna- Maria Salmi, joka esitteli naapu- ruston merkitystä pietarilaisille. Monissa kirjan artikkeleissa Ve-

näjää katsotaan siis suomalais- ten silmälasien kautta ja venä- läistä yhteiskuntaa verrataan tie- toisesti tai tiedostamatta (usein julkilausumatta) suomalaiseen yhteiskuntaan. Tästä poikkeuk- sena on mielestäni Maija Jäppi- sen artikkeli, jossa hän eksplisiit- tisesti vertaa parisuhdeväkivaltaa venäläisnaisten kokemana suo- malaiseen lähisuhdeväkivalta- tutkimukseen. Tämän vertailun osuvuudesta voidaan olla useaa mieltä, mutta ainakin se osoit- ta selkeästi sen, mistä suunnas- ta kirjoittaja on nyky-Venäjän yhteiskunnallista kehitystä tar- kastellut.

Kirjan toimittajat ovat onnis- tuneet toimitustyössään hyvin kokoamaan yhteen eri aihepiire- jä käsitteleviä tekstejä. Kirja on kiinnostavaa luettavaa Venäjä- tutkimusta jo entuudestaan tun- teville, mutta tämän kirjan avul- la myös venäläistä yhteiskuntaa vähemmän tuntevat voivat sivi- tää itseään.

Kiltti pakko

SEPPO HELMINEN

Vuonna 2004 Otava julkaisi Ju- ha Siltalan sekä fyysisesti että si- sällöllisesti painavan teoksen ”Työelämän huonontumisen ly- hyt historia”. Se on hyvä taus- ta lukea Juhani Känkäsen toista kirjaa. Tosin ei välttämätön.

Siltala rävytti työmarkkinoi- den kaapin ovet selkosen selä- leen, ja siellähän tanssivat moni- naiset luurangot. Känkänen pu- kee nämä luurangot vereen, li- haan ja hikeen. Ja ennen kaikkea

täyttää niiden kallot kuin ame- rikkalaisen joulukalkkunan: ma- nipuloiduilla aivoilla, johtamis- opeilla ja managerikielen kumi- sevilla käsitteillä.

Järjettömiksi mieltyvien yk- sityiskohtien paljous tekee tästä työelämän huonontumisen ko- miikkaa. Se ei ole kevyttä naurua vaan tragikomedialla, joka syntyy siitä, että päähenkilö on niin to- sissaan. Rypyytsainen vakavis- saan olo tuntuu ulkopuolisesta

Juhani Känkänen
Kilttipakko
Teos, 2007
349 s.

hassuakin hassummalta. Samaa metodia Känkänen sovelsi palki- tussa taiteilijaromaanissaan ”Toi- von mukaan”.

Päähenkilö Janne Halla on suurten ikäluokkien pieni tavis,